

محیط زیست و ادبیات علمی - تخیلی

مطالعه تطبیقی رمان سیاره میمون‌ها اثر پیر بول و پیامی از فراسوی زمان

اثر ایرج فاضل بخششی

نگار عزاری

استادیار، زبان و ادبیات فرانسه، دانشگاه فردوسی مشهد

Negarmazari@um.ac.ir

نگار علمی-تخیلی با بیان آمال یا نگرانیهای زیست محیطی انسانها، مسائل را از منظری زیست محور به تصویر در می‌آورند. ادبیات علمی-تخیلی چهره‌ای از دنیای آینده بشر را نشان می‌دهد که نویسنده با خیال پردازی، چالش‌های عمده انسان را در تعامل با محیط زیست منعکس می‌کند. آثار علمی-تخیلی با مطرح کردن موضوع زیست فرازمینی نقش مهمی در فرهنگ سازی برای حفظ محیط زیست و ارائه راهکار مناسب برای جلوگیری از تخریب زمین دارند. ایرج فاضل بخششی، نویسنده معاصر ایرانی در کتاب پیامیاز فراسوی زمان، موضوعاتی از قبیل: سرنوشت بشر، امکان سفر فضایی و راهکارهای انسان معاصر برای مقابله با حوادث غیر مترقبه با منشاء غیرزمینی را مطرح می‌کند. آیا حرکت بشر به سوی مدرنیته به ناپودی محیط زیست و سرنوشت بشری منجر خواهد شد؟ موضوعاصلیرمان سیاره میمون‌ها اثر پیر بول، نویسنده قرن بیست فرانسه، نیز آینده زمین و سرنوشت بشری و امکان سفر فضایی می‌باشد. در این رمان انسانها با سفر فضایی موفق به کشف سیاره‌ای می‌شوند که ساکنان آن میمونهای هوشمندی هستند که نسل انسان را تهدید می‌کنند. در این تحقیق با نقدی بوم گرا (اکوکرییتیسیسم) سعی در تحلیل چگونگی رابطه انسان و محیط زیست در این دو اثر ادبی داریم.

کلید واژگان: نقد بوم گرا، ژانر علمی-تخیلی، زیست فرازمینی، محیط زیست، سفر فضایی.

های پدیده‌های محیط زیست توجه علمی می‌بیند که همچون وسیله‌ای بی و درهم تنیدگی پدیده‌های یک پدیده زیستی را یک نشانه چهارم، همه‌ی محیط زیست و باید خود پدیده‌ها هم مهم باشد اطراف و درونش نمی‌شناسد جان و حیوانات و پدیده‌های زمینی نهایی به وحدت می‌رسیم. گویی خود شاعر باشد، یکی شده‌اند.

دوازدهم، نشر نگاه، تهران

جهان‌شاه میرزا بیگی، چاپ یکم، نشر

نظریه‌ها و مفاهیم، چاپ پنجم

عرفت‌شناختی در زبانشناسی، چاپ

سهراب سپهری از عرفان شرق در

گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،

ادبی، فصلنامه علمی-پژوهشی نقد

محیطی هدایت و چوبک نقد دو

صص ۷۳-۹۵

Evans, Vyvyan and Melanie G
Edinburgh University Press.- Lakoff, George and Mark
University of Chicago Press.Turner, Mark (1996). *Literary &*
Fauconnier, Gilles and MarkSpaces" Department of Cognit
Jolla, California, 1-39.

مقدمه

ادبیات علمی - تخیلی چهره‌ای از دنیای آینده بشر را نشان می‌دهد که نویسنده با خیال پردازی، چالش‌های عمده انسان را در تعامل با محیط زیست منعکس می‌کند. آثار علمی - تخیلی با تاثیر بر جهان بینی انسان‌ها در تماس با دنیای پیرامونشان و با مطرح کردن رابطه انسان و محیط زیست نقش مهمی در فرهنگ‌سازی برای حفظ محیط زیست و آرایه راهکار مناسب برای جلوگیری از تخریب زمین دارند.

ظهور ادبیات علمی - تخیلی در شاخه ادبی با پیشرفت علم در جامعه رابطه دارد. گسترش این نوع ادبی در عصر حاضر، مدیون آثار سینمایی است که از این نوع ادبیات اقتباس شده است. در جنبه‌های کم و بیش غیرعادی این دنیای بازآفرینی شده در آثار ادبی یا سینمایی علمی - تخیلی، غالباً سرنوشت مبهم دنیای بشری به تصویر کشیده شده است.

عناصر و مواد داستانی علمی - تخیلی بسیار زیاد و متنوع است و با ظهور هر نویسنده مبتکر جدید بر تعداد آن‌ها نیز افزوده می‌شود. رابطه معناداری بین این عناصر و آینده زمین و محیط زیست دیده می‌شود: از جمله مسکونی‌سازی سیاره‌های دیگر، سفر در فضا و سیارات و کپکشان‌های دیگر، خلق یا اکتشاف دنیاهای جدید، زمین‌گونه‌سازی موجودات بیگانه یا فضایی در انواع هوشمند یا غیرهوشمند، جانوری، گیاهی، متخاصم، دوست یا بی‌اعتنا، اصلاح و تغییر ژنتیکی، جنگ‌های فضایی، ابرانسان‌ها و غیره را می‌توان نام برد. (Torres, 1997)

رابطه تنگاتنگ ادبیات علمی - تخیلی با علوم نوین و تکیه بر علم برای پیش بینی آینده بشر مانع از حضور رؤیا، تخیل و پنداربافی در داستان نمی‌شود. تاثیر متقابل ادبیات علمی - تخیلی بر زندگی بشر و بالعکس، باعث شده که در فرآیند خلق اثر علمی - تخیلی، نویسنده تخیل خود را رها ساخته، در عین پنداربافی نیازهای عصر حاضر را در اثر خود بازتاب دهد.

ادبیات علمی - تخیلی در پی یافتن و پیش‌بینی مشکلات بشری در آینده‌های دور و نزدیک و پیدا کردن راه‌حل‌های آن است که از این لحاظ ماهیتی انسانی در حفظ محیط زیست دارد. دل مشغولی شخصیت‌های داستان، حاکی از این است که روابط ما انسان‌ها با عالم هستی در شرف تغییر است. غالباً نقش نویسنده، کاوش در رابطه‌ی بین انسان و

محیط زیست است تا با نقب به لایه‌های درونی و نشان دادن تاثیر انسان بر محیط زیست از محلال محیط زیست انسان‌ها را به تصویر بکشد و با تکیه بر بیان آرزوها و خیالات علمی با نگاهی آینده نگارانه سرنوشت بشر را ترسیم کند.

نه تنها تخیل و رویاها عناصر کلیدی این نوع داستان را تشکیل می‌دهند، بلکه صور همه جانبه‌ی توهمات آگاهانه نویسنده که حاصل فعالیت ذهن نویسنده در بیداری است، دیده می‌شود. تمایلات خیالبافانه می‌تواند حتی به شکل کاملاً غیر تصوریانه با رویاها آمیخته شوند و نویسنده از این طریق تکیه بر تکنولوژی و پیشرفت‌های عصر صنعتی، نظریه پرداز یکند و دست به پیشگویی در باره‌ی آینده هستی بشری می‌زند. آثار غالباً به آینده اشاره دارند، ادبیات علمی - تخیلی در حقیقت بازتاب پیشرفت‌های بشر در آمیخته با ماهیت علمی است. تحول تدریجی جامعه و پیشرفت شایان توجه صنعت بر تمدن فکری انسان‌ها تاثیر گذار بوده است و این تاثیر در آثار علمی - تخیلی نمود پیدا کرده است. این آثار به جهت دهی علم کمک کرده، در جهت آشنایی عموم مردم با موضوعات علمی همچون مسایل زیست محیطی، کمک‌های شایانی می‌کنند. ترجمه آثار ژول ورن تاثیر مهمی در رشد و توسعه ادبیات علمی - تخیلی در ایران داشت. در این پژوهش در حوزه ادبیات علمی - تخیلی ایران به بررسی یکی از آثار نویسنده معاصر ایرانی / ایرج فاضل بخششی می‌پردازیم.

ایرج فاضل بخششی، یکی از نویسندگان علمی - تخیلی معاصر است که تاکنون آثری از جمله فرشته نگبان، انسانها و ابر برج‌ها و پیامی از فراسوی زمان را به چاپ رسانده است. او در کتاب پیامی از فراسوی زمان، موضوعاتی از قبیل: سرنوشت بشر، امکان سفر به فضا و راهکارهای انسان معاصر برای مقابله با حوادث غیر مترقبه با منشأی غیرزمینی را طرح کرده است. پیام اصلی بیشتر آثار این نویسنده درباره‌ی ضرورت توجه به بحران محیط زیست است و دغدغه‌های زیست محیطی در آن‌ها منعکس شده است. وی در کتاب‌هایش به رابطه‌ی بین انسان با محیط زیست می‌پردازد.

موضوع اصلی رمان سیاره میمون‌ها اثر پیر بول (Boulle, 2011)، نویسنده قرن بیست و یکم فرانسه، که اولین بار در سال ۱۹۳۶ انتشار یافت، نیز آینده زمین و سرنوشت بشری و امکان سفر فضایی است. در این رمان انسان‌ها با سفر فضایی موفق به کشف سیاره‌ای می‌شوند که ساکنان آن میمون‌های هوشمندی هستند که نسل انسان را تهدید می‌کنند. بر اساس این رمان فیلم‌های سینمایی زیادی ساخته شده که در

شان می‌دهد که نویسنده با خیال زیست منعکس می‌کند. آثار علمی بیای پیرامونشان و با مطرح کردن بی برای حفظ محیط زیست و رابطه

وقت علم در جامعه رابطه دارد مایی است که از این نوع ادبیات این دنیای بازآفرینی شده در آثار دنیای بشری به تصویر کشیده

متنوع است و با ظهور هر نویسنده عناداری بین این عناصر و آینده سازی سیاره‌های دیگر، سفر در تپاهای جدید، زمین‌گونه‌سازی، مند، جانوری، گیاهی، متخاصم، فضای، ابرانسان‌ها و غیره را

و تکیه بر علم برای پیش بینی استان نمی‌شود. تاثیر متقابل شده که در فرآیند خلق اثر علمی تاریخی نیازهای عصر حاضر را در

تکلات بشری در آینده‌های دور و نظ ماهیتی انسانی در حفظ محیط از این است که روابط ما انسان‌ها کاوش در رابطه‌ی بین انسان و

ژانر علمی - تخیلی افتخارات قابل توجهی را کسب کرده‌اند.

در این پژوهش تلاش بر این است تا چگونگی رابطه‌ی میان انسان و محیط زیست در این دو اثر تحلیل شود و نشان دهیم که آیا دغدغه‌های زیست محیطی در این دو اثر شبیه هم است؟

مطالعات ادبیات تطبیقی به ما اجازه می‌دهد تا به بررسی مشابهت‌های روایی و محتوایی در میان آثار ادبی نویسندگان با فرهنگ‌های متفاوت بپردازیم. در این پژوهش از روش نقد بوم‌گرا برای مطالعه و تحقیق بهره خواهیم برد. نقد بوم‌گرا (اکوکریتیک) سعی در تحلیل چگونگی رابطه‌ی میان انسان و محیط زیست در آثار ادبی دارد. این نوع نقد، راه‌گشای رویکردی جدید در توجه به بازتاب رابطه‌ی انسان با محیط زیست در متون ادبی دارد. (Blanc, 2008)

اکوکریتیکسیسم ابتدا در آمریکا مطرح شد و توجه به طبیعت، محور این نوع نقد بود. به تدریج در عصر حاضر تعامل انسان با طبیعت و محیط زیست، موضوع اصلی این رویکرد جدید در نقد ادبی شده است (Buell, 2009). با بررسی و مطالعه رابطه‌ی بین انسان و محیط زیست در این دو اثر نه تنها بازتاب این ارتباط نشان داده می‌شود بلکه رابطه انسان با طبیعت از طریق ادبیات علمی - تخیلی در دو فرهنگ متفاوت منعکس می‌گردد.

مطالعاتی در قلمرو نقد بوم‌گرا انجام گرفته است، از جمله مقاله‌ای با عنوان: "نقد بوم‌گرا، رویکردی نو در نقد ادبی" (پارساپور، ۱۳۹۱) که به چگونگی رابطه‌ی انسان و محیط فیزیکی در آثار ادبی می‌پردازد و در عین حال رابطه‌ی دین، اخلاق، زبان و جنسیت را با محیط زیست بررسی می‌کند. توجه به رابطه‌ی انسان و محیط زیست از طریق ادبیات، فرهنگ و زبان دغدغه‌های حفظ محیط زیست را برای انسان معاصر نشان می‌دهد.

کتابی با نام *درباره نقد بوم‌گرا* از همین پژوهشگر (پارساپور، ۱۳۹۲) بر بازتعریف رابطه‌ی بین انسان با محیط زیست و توجه به نقش نقد بوم‌گرا در مطالعه‌ی رابطه بین ادبیات و جهان طبیعت نیز به چاپ رسیده است.

پایان نامه‌ی ارشد تحت عنوان: *بررسی تطبیقی تخیل در آثار ژول ورن و ایرج فاضل بخششی* (حسین‌زاده، ۱۳۹۳) با رویکرد تطبیقی به بررسی آثار این دو نویسنده می‌پردازد و تاثیر زمان و شرایط جامعه را بر تخیل و ساختار درونی آثار این دو نویسنده

نشان داده است.

در مورد مطالعات انجام شده بر روی سیاره میمون‌ها می‌توان گفت که این پژوهش‌ها غالباً به اقتباس از رمان توجه دارند و به بررسی آثار سینمایی پرداخته‌اند و کمتر به این رمان ادبی توجه شده است. در جستجوهای ما، پژوهشی با رویکرد بوم‌گرا بر روی آثار مورد مطالعه این پژوهش یافت نشد.

بررسی رابطه انسان و محیط زیست در پیامی از فراسوی زمان

هشتان پیامی از فراسوی زمان را می‌توان این گونه خلاصه کرد: مهندس ناظر یک معدن نمک متوجه می‌شود که کارگران جعبه‌ای را در معدن یافته‌اند. او جعبه را به اتاق خویش انتقال داده، همراه همکار زمین‌شناسش آن را باز می‌کنند. درون جعبه چیزی وجود ندارد. پس از مدتی صدایی از همان جعبه در اتاق پخش می‌شود. صدا به آن‌ها اعلام می‌کند که جعبه متعلق به تمدنی ماقبل تاریخ و اصلاً پیش از به وجود آمدن انسان بر روی زمین است. آن‌ها ساکنان پیشین زمین بوده‌اند که از منابع آب شور تغذیه می‌کرده‌اند. روزی دانشمندان این تمدن متوجه شهاب‌سنگی می‌شوند که با سرعت به سوی زمین در حرکت بوده و لحظه به لحظه احتمال برخورد آن با این سیاره بیش‌تر می‌شده است. فرماندهان بزرگ جمع شده، تصمیم می‌گیرند برای نجات بزرگان و حیگان سراسر عالم، آن‌ها را با فضاپیمايي به سوی سیاره‌ی دیگری منتقل کنند که برای آن‌ها قابل سکونت بود. آن‌ها در آخرین لحظات جعبه را به داخل منبع آب شوری می‌اندازند تا پیامی برای ساکنان بعدی زمین باشد مبنی بر این که دقیقاً در زمان آن‌ها نیز شهاب‌سنگی به سوی زمین حرکت و تمدن آن‌ها را نابود خواهد کرد. مهندس و همکارش حیرت‌زده برجا ماند که ناگهان گوینده‌ی خبر رادیو اعلام می‌کند: دانشمندان ستاره‌شناس ناسا جرم آسمانی بزرگی را در خارج از منظومه‌ی شمسی رصد کرده‌اند. این جرم که احتمالاً یک شهاب‌سنگ بزرگ است در فاصله‌ی چند سال نوری با سرعتی حدود ده هزار کیلومتر در ثانیه در مسیری نامشخص در حال حرکت است. (فاضل بخشی، ۱۳۸۶)

با استفاده از نقد بوم‌گرا تلاش می‌شود تا توجه نویسنده به بحران محیط زیست، چگونگی رابطه‌ی بین انسان، طبیعت و پدیده‌های طبیعی را در این دو اثر نشان دهیم.

میان انسان و محیط زیست
زیست محیطی در این دو اثر

روسی مشابهت‌های روایی و
تفاوت پردازیم. در این پژوهش
نقد بوم‌گرا (اکوکریستیک)
زیست در آثار ادبی دارد. این نوع
انسان با محیط زیست در

طبیعت، محور این نوع نقد بود.
زیست، موضوع اصلی این
روسی و مطالعه رابطه‌ی بین
ارتباط نشان داده می‌شود
دو فرهنگ متفاوت منعکس

مقاله‌ای با عنوان: "نقد
به چگونگی رابطه‌ی انسان و
رابطه‌ی دین، اخلاق، زبان و
انسان و محیط زیست از
برای انسان معاصر نشان

هشگر (پارساپور، ۱۳۹۲) بر
نقد بوم‌گرا در مطالعه‌ی

در آثار ژول ورن و ایرج فاضل
روسی آثار این دو نویسنده
تاریخ درونی آثار این دو نویسنده

از صفحات ابتدایی این اثر نگاه نویسنده به محیط زیست به گونه‌ای است که نماینگر دغدغه‌های زیست محیطی اوست: «گوینده پس از کمی مکث گفت: لطفا دنبال منبع صدا نگردید. من برای شما توضیح خواهم داد. این صدا در مغز شماست و منبع صوتی در خارج از مغز شما وجود ندارد. (...) من از سطح دانش فنی شما بی‌اطلاع هستم (...) این یک پیام‌گامی‌دهنده برای تمدن شماست. (...) صدا ادامه داد: من یک زیست‌شناس هستم» (همان: ۲۹)

صدا اعلام می‌دارد که او یک زیست‌شناس است. این امر به نویسنده کمک می‌کند تا فرضیه‌های علمی خود را به راحتی در داستان جای دهد. از سوی دیگر، هشدار زیست محیطی از سوی پیشینیان به نسل جدید داده می‌شود: «این صدا می‌گوید که آنها این جعبه را در یک دریاچه آبشور انداخته‌اند. یعنی اینکه صدها هزار سال پیش، قبل از اینکه لایه‌های نمکی این معدن تشکیل شود این کار انجام شده است.» (همان: ۳۳)

رابطه انسان با طبیعت و موضوع حفاظت از محیط زیست به روشنی در این داستان دیده می‌شود و روایت تخریب و نابودی محیط زیست، تهدید محیط زیست به خاطر زباله‌های صنعتی ساخت انسان، نشان از آلودگی محیط زیست و آسیب به طبیعت به دست بشر دارد. نویسنده از صنعتی شدن دنیای معاصر انتقاد می‌کند: «منبع اصلی حیات ما آب شوری است که از دریاچه‌های شورابه تامین می‌گردد. (...) امروزه ده‌ها کارخانه در دنیا در حال بهره‌برداری از منابع شورابه‌ها هستند (...) در حقیقت اقیانوس‌ها محل تجمع باطله‌های کارخانه‌های تولیدی ما می‌باشند.» (همان: ۳۷)

در این اثر به وضوح دیده می‌شود که در نتیجه نابودی محیط زیست چه بر سر نسل بشر خواهد آمد و نابودی نسل بشری مطرح است که برای بقا دست و پا می‌زند: «علت تشکیل این نشست، اخبار ناگواری است که زندگی همه ما را تهدید می‌کند. حدود هیجده ماه پیش دانشمندان اخترشناس شهر ما اطلاع دادند که شهاب‌سنگ عظیمی به طرف کره زمین در حال حرکت است. (...) احتمال برخورد این شهاب‌سنگ با زمین چیزی حدود ۵۰ درصد است.» (همان: ۴۸)

نویسنده به روند تغییرات آب و هوا اشاره مستقیم دارد و موضوع تغییرات آب و هوایی و دغدغه‌های محیط زیستی نیز دست مایه اصلی این اثر است: «این تحولات قطعاً سبب از میان رفتن بسیاری از گونه‌های موجودات زنده بر روی کره زمین خواهد شد. (...) آن‌هایی که از این برخورد جان سالم به در ببرند، بسیار زود در اثر شدت سرما

جن خود را از دست خواهند داد. (...) آب و هوای زمین در حال تغییرات شدید خواهد بود» (همان: ۵۳)

نویسنده به صراحت، تنها راه حل را سفر به فضا و جستجوی محیط زیست جدید برای نجات بشر می‌داند؛ سفر بین سیاره‌ای، سفر انسان به فضا: «ما برای حفظ نژادمان مجبور به انتخاب شده‌ایم، این انتخاب توسط کامپیوتر و بدون توجه به توانایی‌های جسمی و مغزی افراد صورت پذیرفته است» (همان: ۵۵) یا «مقصد ما سیاره‌ی زمین نواست.» (همان: ۷۸)

نویسنده با اشاره به تئوری تکامل از گونه‌ای نام می‌برد که بیشترین شانس را برای بقا دارد: «در میان جانوران، موجودی از رده میمون سانان (...) بهترین شانس را برای کشف حیات و تکامل یافت.» (همان: ۶۲)

سپس شاهد هشدار جدی زیست محیطی هستیم که حکایت از نگرانی‌های نویسنده برای حفظ تمدن بشری دارد: «قصد ما از این پیام این است که به شما هشدار بدهیم که تمدن شما نیز در خطر انهدام می‌باشد.» (همان: ۶۷) همچنین به عنوان مخاطب شاهد بروز مشکلات زیست محیطی در این تمدن هستیم نقش بشر در نابودی و تخریب محیط زیست‌انکارناپذیر است: «واقعیتی جدید برای ما آشکار شد و آن این بود که رفتار اجتماعی نژاد ما در سیر تکاملمان، زمینه از میان رفتن ما را بر روی زمین فراهم کرده است. شهاب‌سنگ و برخورد آن با زمین فقط بهانه‌ای بود که زمان از میان رفتن ما را کمی نزدیک‌تر کرد.» (همان: ۶۸)

نویسنده به روشنی از توسعه صنعتی و تاثیر منفی آن بر محیط زیست انتقاد می‌کند: «برای انقراض ما واقعیت دیگری نیز وجود دارد در اثر توسعه صنعتی ناهمگون با شرایط زیست محیطی، امروزه تخریب محیط زیست با سرعت غیرقابل تصویری انجام می‌پذیرد. (...) این نوع عملکرد ما سبب شده است که چرخش طبیعی حیات در بسیاری از موارد به هم بخورد.» (همان: ۷۱)

نویسنده آنچه را امروزه به عنوان وجدان زیست محیطی مطرح است، به خواننده یادآوری می‌کند: «صدا بیشتر صدای وجدان بشریت بود تا پیامی که توسط یک نژاد منقرض شده برای بشر ارسال شده باشد.» (همان: ۷۳)

همچنین افزایش آگاهی‌های زیست محیطی و ضرورت نگرش زیست محیطی در جهت افزایش آگاهی جامعه نیز مد نظر نویسنده است: «نظر زمین شناس این بود که

ت به گونه‌ای است که نماینگر مکث گفت: لطفا دنبال منبع مغز شماست و منبع صوتی منی شما بی‌اطلاع هستم (-) ادامه داد: من یک زیست‌شناس

امر به نویسنده کمک می‌کند. از سوی دیگر، هشدار زیست این صدا می‌گوید که آنها این ده‌ها هزار سال پیش، قبل از م شده است.» (همان: ۳۳)

سبب به روشنی در این داستان دید محیط زیست به خاطر زیست و آسیب به طبیعت به انتقاد می‌کند: «منبع اصلی می‌گردد. (...) امروزه ده‌ها به‌ها هستند (...) در حقیقت می‌باشند.» (همان: ۳۷)

محیط زیست چه بر سر نسل ی بقا دست و پا می‌زند: «علت ما را تهدید می‌کند. حدود دهند که شهاب‌سنگ عظیمی به رد این شهاب‌سنگ با زمین

دارد و موضوع تغییرات آب و این اثر است: «این تحولات تده بر روی کره زمین خواهد بسیار زود در اثر شدت سرما

باید با فعالیت‌های زیست محیطی و اجتماعی، مردم را آهسته آهسته در جهت درست هدایت کرد.» (همان: ۷۴)

بررسی سیر حوادث زیست محیطی در این اثر، تلاش نویسنده را در آگاهی دادن به مخاطب خود در جهت حفظ محیط زیست به عنوان میراثی ارزشمند دارد. نویسنده ضمن آگاهی به مخاطب در جهت حفظ تمدن بشری نیز تلاش می‌کند. نویسنده یادآور می‌شود که حفظ تمدن بشری در گرو حفاظت از محیط زیست است.

بررسی رابطه انسان و محیط زیست در سیاره میمون‌ها

سیاره میمون‌ها شناخته شده‌ترین اثر پیر بول نویسنده‌ی فرانسوی، داستانی درباره‌ی آینده زمین و حکمرانی میمون‌ها بر زمین است. در سفری به فضا به سیاره‌ای که خصوصیتی شبیه زمین دارد، مسافران به سیاره‌ای پا می‌گذارند که میمون‌های هوشمندی حکمرانی می‌کنند. این داستان علمی - تخیلی حکایت آشکار شدن گونه‌ای هوشمند از میمون‌هاست و نیز تهدید نسل بشر با گونه‌ای که خود انسان‌ها تغییر ژنتیکی پدید آورد. اگر در اثر *ایرج فاضل بخششی* توسعه صنعتی مهم‌ترین عامل تهدید نسل بشری است، در سیاره میمون‌ها، آزمایشات علمی و تغییرات ژنتیکی منجر به گونه‌ای می‌شود که نابودی بشر را رقم می‌زند.

در هردو اثر اسکان در سیاره‌های دیگر دیده می‌شود و سفر در فضا و سیارات و کپکشان‌های دیگر نیز مطرح می‌شود. زمینه‌ی گونه‌سازی نیز در هر دو اثر وجود دارد.

در سیاره‌ی میمون‌ها، سفر فضایی در حقیقت به آگاهی از سرنوشت بشری می‌انجامد. در این سیاره، این میمون‌های هوشمند هستند که بر روی انسان‌ها آزمایش می‌کنند. میمون‌ها وضعیت خاصی را برای انسان‌ها ایجاد می‌کنند تا بتوانند بر روی خصوصیات آنان مطالعه کنند. میمون‌ها انسان‌ها را به خدمت خود در می‌آورند و به آنان فرمان می‌دهند تا کارهای آشپزخانه را انجام دهند و یا شستشوی ظرف‌ها را انجام دهند و در تمام این مدت میمون‌ها سعی در افزایش توانایی‌های فکری خود دارند.

انسان‌ها در قفس نگه داشته می‌شوند و در حقیقت در این دنیای خیالی جایگاه انسان و حیوان تغییر کرده است. در جواب این که چرا آزمایشات بر روی انسان‌ها صورت می‌گیرد، میمون‌ها پاسخ می‌دهند که مغز و بدن شما از هر جهت به ما نزدیک‌تر است.

(Boulle, 2011)

آهسته آهسته در جهت درست می‌نویسند را در آگاهی دادن به میراثی ارزشمند دارد، نویسنده نیز تلاش می‌کند. نویسنده یادآور محیط زیست است.

موضوعها

در ادبیات فرانسوی، داستانی درباره‌ی سفری به فضا به سیاره‌ای که با می‌گذارند که میمون‌های خیلی حکایت آشکار شدن گونه‌ای که خود انسانها تغییر ژنتیکی می‌تواند به عامل تهدید نسل بشر باشد ژنتیکی منجر به گونه‌ای شود و سفر در فضا و سیارات و ... نیز در هر دو اثر وجود دارد. به آگاهی از سرنوشت بشری استند که بر روی انسانها آزمایش می‌کنند تا بتوانند بر روی خدمت خود در می‌آورند و به آنان ششستوی ظرفها را انجام دهند ای فکری خود دارند.

در این دنیای خیالی جایگاه آزمایشات بر روی انسانها صورت می‌گیرد به ما نزدیک تر است.

آن‌ها حتی برای تفریح به شکار انسان‌ها می‌پردازند. انسان‌ها به تدریج قدرت تعقل خود را از دست می‌دهند و بر عکس میمون‌ها هر روز با تفکر بیشتر، بر قدرت خود افزودند. میمون‌های هوشمند نه تنها مطالعه می‌کنند بلکه خود تبدیل به نویسنده می‌شوند. (همان)

همان‌گونه که قبلاً ذکر شد، در رمان سیاره میمون‌ها، مسائل زیست‌محیطی جایگاه ویژه‌ای دارد. در این اثر پیام‌هایی در حمایت از حیوانات دیده می‌شود. اگر حیوانات تبدیل به انسان‌هایی بی رحم می‌شوند، این امر ناشی از رفتارهای نادرست بشر است، این خطای انسانی موجب نابودی تمدن بشری خواهد شد. خودخواهی‌های انسان در این رمان به خوبی به تصویر کشیده شده است و با طرح شکار انسان‌ها و آزمایش بر روی انسان‌ها، سعی در تغییر نگرش انسان به طبیعت و حیوانات دارد.

نتیجه‌گیری:

جایگاه محیط زیست در ادبیات علمی - تخیلی و نقش این ژانر ادبی در حفظ محیط زیست از خلال بررسی دو اثر مورد مطالعه این تحقیق می‌توان چنین نتیجه گرفت: آثار علمی - تخیلی به ایجاد و توسعه ادبیات زیست‌محیطی در دو اثر مورد مطالعه کمک می‌کنند.

به روشنی مشاهده شد که آثار علمی - تخیلی از طریق آرایه‌ی ادبیات زیست‌محیطی به عامه مردم و با پیش بینی مشکلات بشری، نقش فرهنگ‌سازی در حفظ و حراست محیط زیست را دارند.

این آثار با تغییر نگرش‌ها و با هدف فرهنگ‌سازی پایدار به نشر آرا و عقاید در حفظ و حراست محیط زیست از طریق فرهنگ‌سازی می‌پردازند.

در پایان از خلال دو اثر مورد مطالعه این پژوهش، می‌توان گفت که ادبیات علمی - تخیلی نقش موثری در شناخت ابعاد گوناگون مسایل محیط زیست و ترغیب برای پیدا کردن راه حل جهت رفع مشکلات ناشی از آن دارد. اگر در اثر فاضل بخشش نقد صنعتی شدن و تکنولوژی نشان از آسیب بشر به طبیعت و محیط زیست دارد در اثر پیر بول نیز آسیب‌های انسان به محیط زیست و حیوانات نسل بشر را تهدید می‌کند.

نقش انسان در تعامل با محیط زیست چنان در این آثار برجسته است که به خوبی دغدغه‌های این دو نویسنده آثار علمی - تخیلی را مشخص می‌کند.

منابع

- پارساپور، زهرا. (۱۳۹۱). "نقد بوم گرا، رویکردی نو در نقد ادبی"، فصلنامه علمی-پژوهشی نقد ادبی، دوره ۵، شماره ۱۹، پاییز ۱۳۹۱، صفحه ۸-۲۶.
- پارساپور، زهرا. (۱۳۹۲). در باره نقد بوم گرا، مترجم حسین فتحعلی و عبدالله نوروزی-پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- فاضل بخششی، ایرج. (۱۳۸۶). *پیمای از فراسوی زمان*، تهران: قصیده سرا.
- حسین زاده، زهرا. (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی تخیل در آثار ژول ورن و ایرج فاضل بخششی دانشگاه فردوسی مشهد، استادراهنما دکتر محمد رضا فارسیان.
- Blanc, N., Chartier, D., & Pughe, T. (2008). "Littérature & écologie: vers une écopoétique." *Écologie & politique*, (2), 15-28.
- Boulle, Pierre. (2011). *La planète des singes*. Julliard.
- Boell, L. (2009). *The future of environmental criticism: Environmental crisis and literary imagination* (Vol. 52). John Wiley & Sons.
- Torres, A. (1997). *La science-fiction française: auteurs et amateurs d'un genre littéraire*. Editions L'Harmattan.